

” Ярошук І. Європейські політики інклюзивної освіти та можливості їх інституційної імплементації у системі підготовки педагогів в Україні. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2026. Том 14, № 4. С. 151-158. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i4-018>.

Yaroshchuk I. Yevropeiski polityky inkluzyvnoi osvity ta mozhlyvosti yikh instytutsiinoi implementatsii u systemi pidhotovky pedahohiv v Ukraini [European policies of inclusive education and opportunities for their institutional implementation in the system of teacher training in Ukraine]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2026. Vol. 14, No 4. S. 151-158. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol14i4-018>.

УДК 376:37.011.3-051:37.014(4+477)
DOI: 10.31110/2616-650X-vol14i4-018

Ірина ЯРОЩУК

Західноукраїнський національний університет, Україна
<https://orcid.org/0009-0004-8312-1314>
i1yaroshchuk@gmail.com

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПОЛІТИКИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВИТИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЇХ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті досліджуються інституційні механізми імплементації європейських політик інклюзивної освіти у систему підготовки педагогічних кадрів в Україні в умовах трансформації сучасних освітніх систем. Актуальність дослідження зумовлена посиленням ролі інклюзивної освіти як складової європейської освітньої політики, спрямованої на забезпечення рівного доступу до освіти та формування інклюзивного освітнього середовища в сучасних соціально-економічних умовах. У цьому контексті система педагогічної освіти розглядається як ключовий інституційний механізм реалізації інклюзивних реформ. Об'єктом дослідження є європейські політики інклюзивної освіти, предметом – інституційні механізми їх інтеграції у систему підготовки педагогів. Методологічну основу становить інституційний підхід, доповнений методами теоретичного узагальнення, порівняльного аналізу, системного підходу та концептуального моделювання, що дозволило здійснити комплексний аналіз європейського досвіду розвитку інклюзивної освіти. У результаті дослідження запропоновано концептуальну модель інституційної імплементації європейських політик інклюзивної освіти, яка базується на взаємодії нормативно-інституційного, організаційно-освітнього та професійно-компетентнісного рівнів функціонування освітньої системи. Модель відображає взаємозв'язок освітньої політики, структури педагогічної освіти та формування професійних компетентностей педагогів і дозволяє розглядати імплементацію інклюзивних політик як системну трансформацію педагогічної освіти. Наукова новизна полягає у формуванні концептуальної моделі інституційної імплементації європейських політик інклюзивної освіти у системі підготовки педагогів. Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання для модернізації педагогічної освіти та розвитку інклюзивного освітнього середовища в Україні.

Ключові слова: інклюзивна освіта; освітня політика; педагогічна освіта; підготовка педагогів; європейський освітній простір; інституційна імплементація; освітні реформи; інклюзивне освітнє середовище.

Iryna YAROSHCHUK

West Ukrainian National University, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0004-8312-1314>
i1yaroshchuk@gmail.com

EUROPEAN POLICIES OF INCLUSIVE EDUCATION AND OPPORTUNITIES FOR THEIR INSTITUTIONAL IMPLEMENTATION IN THE SYSTEM OF TEACHER TRAINING IN UKRAINE

Abstract. The article examines the institutional mechanisms for implementing European inclusive education policies in the system of teacher training in Ukraine under the transformation of modern educational systems. The relevance of the study is determined by the increasing role of inclusive education as a component of European educational policy aimed at ensuring equal access to education and developing an inclusive educational environment in contemporary socio-economic conditions. In this context, teacher education is considered a key institutional mechanism for implementing inclusive reforms. The object of the study is European inclusive education policies, while the subject focuses on the institutional mechanisms of their integration into teacher training systems. The methodological framework is based on the institutional approach, complemented by methods of theoretical generalization, comparative analysis, system approach, and conceptual modelling, which enabled a comprehensive analysis of European inclusive education practices. As a result of the study, a conceptual model of institutional implementation of European inclusive education policies is proposed. The model is based on the interaction of regulatory-institutional, organizational-educational, and professional-competence levels of the educational system. It reflects the interconnection between educational policy, teacher education structure, and the formation of teachers' professional competencies, allowing the implementation of inclusive policies to be interpreted as a systemic transformation of teacher education. The scientific novelty lies in the development of a conceptual model of institutional implementation of European inclusive education policies in teacher training systems. The practical significance of the results is associated with their application in modernizing teacher education and developing an inclusive educational environment in Ukraine.

Keywords: inclusive education; educational policy; teacher education; teacher training; European educational area; institutional implementation; educational reforms; inclusive educational environment.

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть інклюзивна освіта стала одним із ключових напрямів трансформації сучасних освітніх систем. Поширення ідей соціальної інклюзії, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для всіх членів суспільства, зумовило переосмислення традиційних підходів до організації освітнього процесу та ролі освітніх інституцій у подоланні соціальних бар'єрів. У науковій літературі інклюзивна освіта дедалі частіше інтерпретується не лише як педагогічна практика інтеграції осіб з особливими освітніми потребами у загальноосвітній простір, а як ширша стратегія розвитку освітніх систем, орієнтована на формування умов для повноцінної участі всіх здобувачів освіти у навчальному процесі.

Розвиток інклюзивної освіти посідає важливе місце у сучасній європейській освітній політиці. У стратегічних документах міжнародних організацій та інституцій Європейського Союзу інклюзивна освіта визначається як один із ключових механізмів забезпечення соціальної справедливості, рівного доступу до освітніх ресурсів та підвищення якості освіти. Реалізація інклюзивних освітніх політик передбачає не лише реформування організації освітнього середовища, але й трансформацію інституційних механізмів функціонування освітніх систем, серед яких особливу роль відіграє система підготовки педагогічних кадрів.

Саме система педагогічної освіти формує професійні компетентності, необхідні для реалізації принципів інклюзії у практиці освітнього процесу. Європейський досвід переконує, що ефективність інклюзивних освітніх реформ значною мірою залежить від рівня інтеграції інклюзивної проблематики у структуру педагогічної освіти, зміст освітніх програм та систему професійного розвитку педагогів.

Для України питання розвитку інклюзивної освіти набуває особливої актуальності в умовах інтеграції до європейського освітнього простору та модернізації національної освітньої системи. Протягом останніх років в українському освітньому законодавстві відбулися суттєві зміни, спрямовані на розвиток інклюзивного навчання та створення умов для забезпечення рівного доступу до освіти. Водночас ефективна реалізація інклюзивних освітніх реформ потребує глибших інституційних трансформацій, зокрема модернізації системи підготовки педагогічних кадрів.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження можливостей адаптації європейських підходів до розвитку інклюзивної освіти у системі педагогічної освіти України. Аналіз інституційних механізмів інтеграції принципів інклюзивної освіти у структуру підготовки педагогічних кадрів створює теоретичне підґрунтя для модернізації педагогічної освіти та розвитку інклюзивного освітнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика інклюзивної освіти протягом останніх десятиліть стала одним із пріоритетних напрямів досліджень у сфері освітньої політики та педагогіки. Зростання уваги до цієї теми пов'язане з трансформацією сучасних освітніх систем, які дедалі більше орієнтуються на забезпечення рівності освітніх можливостей і подолання соціальної нерівності. У науковій літературі інклюзивна освіта розглядається не лише як педагогічний підхід до організації навчального процесу, але і як складова ширшої соціальної політики, спрямованої на забезпечення доступу до освіти для всіх категорій населення незалежно від їхніх фізичних, соціальних чи культурних особливостей [1; 2].

Теоретичні основи інклюзивної освіти значною мірою сформувалися у межах досліджень освітньої рівності та соціальної інклюзії. Одним із ключових підходів у цьому контексті є концепція інклюзії як процесу трансформації освітніх інституцій. У працях М. Айнскоу, Т. Бута та А. Дайсона інклюзивна освіта визначається як системна перебудова освітніх практик, організації навчального середовища та управлінських механізмів освітніх установ, спрямована на створення умов для участі всіх учнів у навчальному процесі [1]. У межах цього підходу інклюзивність інтерпретується як характеристика функціонування освітньої системи, яка визначає її здатність адаптуватися до різноманітності освітніх потреб.

Подальший розвиток цієї дослідницької традиції пов'язаний із роботами Р. Слі, який розглядає інклюзивну освіту як політичний і соціальний процес, спрямований на подолання освітньої нерівності. На його думку, інклюзія передбачає не лише зміни у педагогічних практиках, але і трансформацію інституційних структур освітніх систем, що визначають механізми доступу до освіти та участі у навчальному процесі [2]. У цьому контексті інклюзивна освіта розглядається як складова ширших соціальних процесів демократизації освіти та забезпечення рівних можливостей.

Значний внесок у розвиток теоретичних підходів до інклюзивної освіти зроблено також у межах досліджень інклюзивної педагогіки. У працях Л. Флоріан інклюзивна педагогіка визначається як педагогічна парадигма, що передбачає адаптацію освітнього процесу до різноманітності учнівських потреб. Дослідниця підкреслює, що ефективність інклюзивного навчання значною мірою залежить від здатності педагогів працювати в умовах різноманітності учнівського контингенту, що зумовлює необхідність трансформації системи педагогічної освіти [3]. У цьому контексті підготовка педагогів повинна орієнтуватися на формування універсальних педагогічних компетентностей, які дозволяють адаптувати навчальний процес до індивідуальних освітніх потреб учнів.

Проблематика підготовки педагогічних кадрів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі стала одним із ключових напрямів сучасних досліджень. У працях Дж. Форліна наголошується, що ефективна реалізація інклюзивної освіти потребує інтеграції відповідних компетентностей у структуру базової педагогічної освіти. Зокрема, майбутні вчителі повинні опанувати методи диференційованого навчання, педагогічної підтримки учнів з особливими освітніми потребами, а також навички співпраці з фахівцями мультидисциплінарних команд [4]. Подібні висновки представлені у дослідженнях У. Шарми та Т. Лормана, які підкреслюють важливість формування у педагогів професійної готовності до роботи в умовах різноманітності освітніх потреб [5].

Окремий напрям сучасних досліджень пов'язаний з аналізом освітніх політик інклюзивної освіти у країнах Європейського Союзу. Європейський освітній простір протягом останніх десятиліть активно формує інституційну основу розвитку інклюзивних освітніх систем. У стратегічних документах міжнародних організацій наголошується, що інклюзивна освіта є важливим механізмом забезпечення соціальної справедливості та рівності можливостей у сучасних суспільствах [6]. У дослідженнях Європейського агентства з питань спеціальної та інклюзивної освіти підкреслюється, що ефективність інклюзивних реформ значною мірою залежить від узгодженості освітніх стандартів, організації підтримки учнів та системи професійної підготовки педагогів ([7]).

У сучасних дослідженнях освітньої політики дедалі більшого значення набуває інституційний підхід. Інституційна перспектива дозволяє розглядати освітні системи як складні соціальні інститути, функціонування яких визначається взаємодією різних акторів освітньої політики – державних органів, освітніх установ, професійних спільнот педагогів та громадських організацій. У працях Дж. Пауелла підкреслюється, що розвиток інклюзивної освіти у різних країнах значною мірою залежить від інституційної структури освітніх систем, а також від стабільності нормативно-правового середовища та ефективності освітнього врядування [8].

У межах досліджень європейського освітнього врядування також підкреслюється роль процесів європеїзації освітньої політики. Дослідники наголошують, що інтеграція національних освітніх систем у європейський освітній простір супроводжується поширенням спільних освітніх стандартів, рекомендацій та політичних інструментів, які впливають на розвиток національних освітніх реформ [9]. У цьому контексті важливим аспектом дослідження є аналіз механізмів адаптації європейських освітніх політик до національних освітніх систем.

В українській науковій літературі проблематика інклюзивної освіти активно досліджується у працях вітчизняних науковців, які аналізують нормативно-правові засади розвитку інклюзивного навчання, організацію інклюзивного освітнього середовища та особливості педагогічної підтримки дітей з особливими освітніми потребами. У працях В. Колупаєвої та А. Шевцова підкреслюється, що розвиток інклюзивної освіти в Україні пов'язаний із поступовою трансформацією освітньої політики та формуванням нових організаційних механізмів підтримки інклюзивного навчання [10; 11].

Разом із тим аналіз сучасної наукової літератури виявляє стійку дослідницьку тенденцію, відповідно до якої більшість досліджень у сфері інклюзивної освіти зосереджується переважно на педагогічних аспектах організації інклюзивного навчання або на аналізі освітніх політик окремих країн. Водночас питання інституційної інтеграції європейських політик інклюзивної освіти у систему підготовки педагогічних кадрів у країнах із трансформаційними освітніми системами, зокрема в Україні, залишається недостатньо дослідженим. У сучасній науковій літературі недостатньо розроблено концептуальні моделі, які пояснюють механізми адаптації європейських освітніх практик до інституційної структури національних систем педагогічної освіти.

Отже, існуючий науковий доробок формує ґрунтовну теоретичну основу для дослідження інклюзивної освіти як педагогічної та освітньо-політичної парадигми. Водночас проблема інституційної імплементації європейських політик інклюзивної освіти у систему підготовки педагогічних кадрів залишається недостатньо концептуалізованою, що визначає актуальність подальших досліджень у цьому напрямі.

Мета дослідження. Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні інституційних механізмів імплементації європейських політик інклюзивної освіти у систему підготовки педагогічних кадрів та формуванні концептуальної моделі інтеграції принципів інклюзії у структуру педагогічної освіти України. Досягнення поставленої мети передбачає вирішення комплексу взаємопов'язаних дослідницьких завдань, що охоплюють аналіз сучасних наукових підходів до інтерпретації інклюзивної освіти у контексті трансформації освітніх систем, узагальнення основних принципів і механізмів реалізації європейських політик у цій сфері, а також дослідження особливостей інтеграції інклюзивної проблематики у систему підготовки педагогічних кадрів у країнах Європейського Союзу. Окрему увагу приділено визначенню інституційних передумов адаптації європейських підходів до розвитку інклюзивної освіти у системі педагогічної освіти України, що створює підґрунтя для формування концептуальної моделі імплементації відповідних освітніх політик у національному освітньому середовищі.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є інституційний підхід до аналізу освітніх систем, що дозволяє розглядати інклюзивну освіту не лише як педагогічну практику організації навчального процесу, а як складову трансформації освітньої політики та інституційної структури освітніх систем. У цьому контексті система підготовки педагогічних кадрів інтерпретується як інституційний механізм реалізації освітньої політики, через який відбувається інтеграція принципів інклюзивної освіти у практику функціонування освітніх установ.

Теоретичним підґрунтям дослідження слугують сучасні концепції інклюзивної освіти, сформовані у межах міждисциплінарних досліджень освітньої політики, соціальної інклюзії та педагогічної теорії. Інституційна перспектива дозволяє аналізувати процес імплементації освітніх політик як результат взаємодії нормативно-правових, організаційних та професійних механізмів функціонування освітніх систем, що забезпечує можливість комплексного дослідження взаємозв'язку між освітньою політикою, структурою педагогічної освіти та формуванням професійних компетентностей педагогів.

Методологічний інструментарій дослідження поєднує низку взаємодоповнювальних загальнонаукових і спеціальних методів. Теоретичний аналіз використано для узагальнення сучасних наукових підходів до дослідження інклюзивної освіти та освітніх політик. Порівняльний аналіз дав змогу виявити особливості реалізації інклюзивних освітніх політик у країнах Європейського Союзу та визначити їхні інституційні характеристики. Системний підхід застосовано для дослідження взаємодії різних рівнів функціонування освітньої системи у процесі імплементації політик інклюзивної освіти. Метод концептуального моделювання використано для формування узагальненої моделі інституційної інтеграції принципів інклюзивної освіти у систему підготовки педагогічних кадрів.

Застосування зазначених методологічних підходів дозволило здійснити комплексний аналіз європейського досвіду розвитку інклюзивної освіти, визначити ключові інституційні механізми її реалізації та обґрунтувати можливості їх адаптації у системі педагогічної освіти України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні трансформації освітніх систем європейських країн свідчать про поступове формування інклюзивної освіти як комплексної освітньої політики, що охоплює різні рівні функціонування освітніх систем. За таких умов інклюзивна освіта дедалі частіше розглядається не лише як педагогічний підхід до організації навчального процесу, але і як інституційна модель розвитку освітнього середовища, спрямована на забезпечення рівного доступу до освіти для всіх учасників освітнього процесу. Відповідно, ефективність реалізації інклюзивних освітніх політик значною мірою визначається здатністю освітніх інституцій інтегрувати принципи інклюзії у структуру освітнього управління та систему професійної підготовки педагогічних кадрів.

Аналіз європейського досвіду розвитку інклюзивної освіти свідчить, що ключовим елементом реалізації інклюзивних реформ виступає система педагогічної освіти. Саме через механізми підготовки та професійного розвитку педагогів забезпечується довгострокова сталість інклюзивних освітніх практик. У дослідженнях інклюзивної педагогіки наголошується, що формування інклюзивного освітнього середовища значною мірою залежить від професійної готовності педагогів працювати в умовах різноманітності освітніх потреб учнів [3; 5]. Таким чином, система підготовки педагогічних кадрів виступає одним із ключових інституційних механізмів імплементації політик інклюзивної освіти.

Проведений аналіз уможливорює ідентифікацію ключових інституційних механізмів інтеграції принципів інклюзивної освіти у систему підготовки педагогів. Передусім визначальним інституційним чинником виступає нормативно-правова інституціоналізація інклюзивної освіти. У більшості країн Європейського Союзу інклюзивна освіта закріплена у національному законодавстві, освітніх стандартах та стратегічних документах освітньої політики. Наявність нормативних механізмів створює інституційну основу для інтеграції інклюзивної проблематики у зміст педагогічної освіти, а також забезпечує узгодженість освітніх реформ на різних рівнях управління [6; 7].

Другим важливим напрямом трансформації педагогічної освіти виступає модернізація змісту освітніх програм підготовки педагогів. Європейський досвід демонструє структурну закономірність, відповідно до якої підготовка педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі передбачає інтеграцію інклюзивної проблематики у структуру педагогічних програм, а не її розгляд як окремого спеціалізованого курсу. Такий підхід уможливорює формування комплексу професійних компетентностей, пов'язаних із диференційованим навчанням, педагогічною підтримкою учнів з особливими освітніми потребами та організацією інклюзивного освітнього середовища [4].

Важливим елементом інституційної імплементації інклюзивної освіти виступає також розвиток системи безперервного професійного розвитку педагогів. У сучасних європейських освітніх системах професійна підготовка педагогів розглядається як безперервний процес, що охоплює як базову педагогічну освіту, так і систему післядипломної підготовки. Такий підхід відповідає концепції *lifelong learning*, яка передбачає постійне оновлення професійних компетентностей педагогів у відповідь на зміни освітнього середовища [8].

Узагальнення результатів дослідження дозволяє запропонувати концептуальну модель інституційної імплементації європейських політик інклюзивної освіти у систему підготовки педагогів. Модель включає три взаємопов'язані рівні: нормативно-інституційний, організаційно-освітній та професійно-компетентнісний. Структуру запропонованої моделі інституційної імплементації європейських політик інклюзивної освіти у систему підготовки педагогічних кадрів представлено на рис. 1.

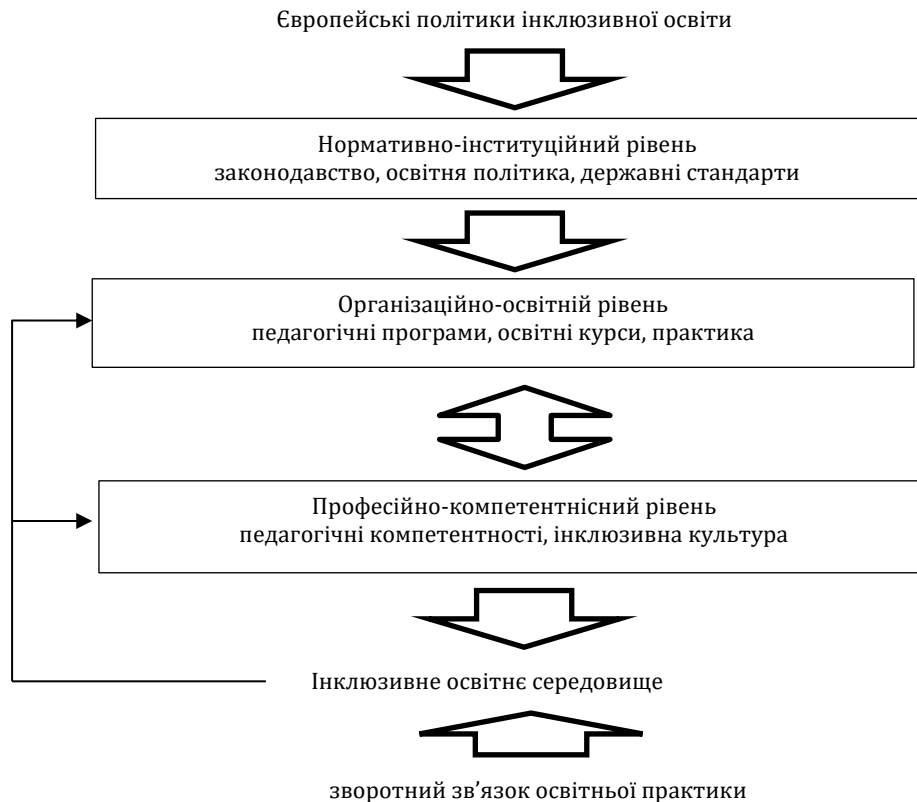

Рис. 1. Концептуальна модель інституційної імплементації європейських політик інклюзивної освіти в систему підготовки педагогічних кадрів

Джерело: розроблено автором.

Нормативно-інституційний рівень охоплює механізми формування освітньої політики, включаючи законодавче регулювання інклюзивної освіти, розроблення державних освітніх стандартів та формування стратегічних програм розвитку інклюзивної освіти. Саме на цьому рівні відбувається інституціоналізація принципів інклюзії у структурі освітньої політики.

Організаційно-освітній рівень пов'язаний із функціонуванням закладів вищої педагогічної освіти. На цьому рівні відбувається інтеграція інклюзивної проблематики у навчальні програми підготовки педагогів, формування спеціалізованих освітніх курсів з інклюзивної педагогіки та організація педагогічної практики у закладах освіти, що реалізують інклюзивні освітні практики.

Професійно-компетентнісний рівень пов'язаний із формуванням інклюзивної професійної культури педагогів. Йдеться про розвиток педагогічних компетентностей, що забезпечують здатність учителя працювати з різноманітністю освітніх потреб учнів, адаптувати навчальний процес та ефективно взаємодіяти з іншими учасниками освітнього процесу.

Представлена модель дозволяє розглядати імплементацію європейських політик інклюзивної освіти не лише як процес адаптації окремих педагогічних практик, а як інституційно зумовлену трансформацію системи підготовки педагогічних кадрів. У межах цього підходу педагогічна освіта постає не лише сферою професійної підготовки вчителів, а складовим елементом ширшої інституційної архітектури освітньої політики, що забезпечує інтеграцію принципів інклюзії у функціонування освітніх систем.

Запропонована модель відрізняється від існуючих підходів тим, що інтерпретує систему підготовки педагогічних кадрів як багаторівневу інституційну структуру, у межах якої взаємодіють механізми освітньої політики, організація педагогічної освіти та формування професійних компетентностей педагогів. Такий підхід дозволяє розглядати інтеграцію принципів інклюзії не як окремий напрям реформування освітнього процесу, а як системну трансформацію інституційної архітектури педагогічної освіти.

Наукова новизна запропонованого підходу полягає у формуванні інституційної моделі інтеграції європейських політик інклюзивної освіти у систему підготовки педагогів, яка інтерпретує педагогічну освіту як багаторівневу систему взаємодії освітньої політики, організації освітнього процесу та формування професійних компетентностей педагогічних кадрів.

У контексті розвитку інклюзивної освіти в Україні запропонована модель дозволяє окреслити можливі напрями адаптації європейських освітніх практик. Зокрема, важливим завданням є інтеграція принципів інклюзивної освіти у державні стандарти педагогічної освіти, модернізація освітніх програм підготовки педагогів та розвиток системи безперервного професійного розвитку вчителів.

Разом із тим імплементація європейських політик інклюзивної освіти в українському освітньому середовищі потребує врахування специфіки національної освітньої системи. Зокрема, важливим є забезпечення інституційної координації між різними рівнями освітнього управління, розвиток ресурсного забезпечення інклюзивної освіти та формування ефективних механізмів підтримки педагогів, які працюють у інклюзивному освітньому середовищі.

Проведений аналіз дає підстави констатувати, що ефективна імплементація європейських політик інклюзивної освіти у систему підготовки педагогів можлива лише за умов комплексної інституційної трансформації педагогічної освіти, яка охоплює нормативне регулювання, модернізацію освітніх програм та розвиток професійних компетентностей педагогів. Запропонована модель дозволяє систематизувати ці процеси та може бути використана як теоретична основа для подальших досліджень у сфері інституційної трансформації педагогічної освіти в умовах розвитку інклюзивної освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз наукових підходів до інклюзивної освіти дає підстави стверджувати, що її розвиток у сучасних освітніх системах пов'язаний із формуванням комплексних освітніх політик, спрямованих на забезпечення рівного доступу до освіти та подолання структурних бар'єрів участі у навчальному процесі. За таких умов система педагогічної освіти постає не допоміжною, а однією з базових інституційних ланок реалізації інклюзивних реформ.

Теоретичний аналіз європейських підходів до розвитку інклюзивної освіти показав, що ефективність відповідних політик значною мірою визначається рівнем інтеграції принципів інклюзії у структуру підготовки педагогічних кадрів. Вирішального значення у цьому процесі набувають нормативно-правова інституціоналізація інклюзивної освіти, модернізація змісту освітніх програм і розвиток системи безперервного професійного вдосконалення педагогів.

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні концептуальної моделі інституційної імплементації європейських політик інклюзивної освіти у систему підготовки педагогів, яка інтерпретує педагогічну освіту як багаторівневу систему взаємодії нормативно-інституційних, організаційно-освітніх та професійно-компетентнісних механізмів. У межах цієї моделі систематизовано ключові елементи інтеграції принципів інклюзії у структуру педагогічної освіти та окреслено напрями інституційної адаптації європейських освітніх підходів у національному освітньому середовищі.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає у поглибленні інституційного підходу до аналізу трансформації педагогічної освіти в умовах розвитку інклюзивної освітньої парадигми. Запропонована модель уточнює уявлення про взаємодію освітньої політики, організації педагогічної освіти та формування професійних компетентностей педагогів.

Практичне значення дослідження пов'язане з можливістю використання його положень під час оновлення освітніх програм підготовки педагогів, удосконалення державних стандартів педагогічної освіти та формування стратегій розвитку інклюзивної освіти в Україні. Насамперед ідеться про інтеграцію інклюзивної проблематики у зміст професійної підготовки, розвиток системи професійної підтримки педагогів і посилення координації між різними рівнями освітнього управління.

Перспективи подальших досліджень доцільно пов'язувати з емпіричним аналізом ефективності інституційних механізмів інтеграції інклюзивної освіти у систему підготовки педагогічних кадрів, а також з вивченням практичних моделей адаптації європейських політик до умов функціонування української освітньої системи.

Конфлікт інтересів. Автор підтверджує відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаних джерел

1. Ainscow M., Booth T., Dyson A. *Improving Schools, Developing Inclusion*. 1st ed. London: Routledge, 2006. <https://doi.org/10.4324/9780203967157>
2. Slee R. *Inclusive Education Isn't Dead, It Just Smells Funny*. London: Routledge, 2018. <https://doi.org/10.4324/9780429486869>
3. Florian L., Black-Hawkins K. Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*. 2013. Vol. 37, No 5. P. 813–828. <https://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096>
4. Forlin C. *Teacher Education for Inclusion. Changing Paradigms and Innovative Approaches*. London: Routledge, 2010. 286 p.
5. Sharma U., Loreman T., Forlin C. Measuring teacher efficacy to implement inclusive practices. *Journal of Research in Special Educational Needs*. 2012. Vol. 12, No 1. P. 12–21. <https://doi.org/10.1111/j.1471-3802.2011.01200.x>
6. UNESCO. *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education*. Paris: UNESCO, 2020. <https://doi.org/10.54676/IJNK6989>
7. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. *Teacher Professional Learning for Inclusion*. 2018. URL: [https://www.european-agency.org/sites/default/files/TPL4I Methodology Report.pdf](https://www.european-agency.org/sites/default/files/TPL4I%20Methodology%20Report.pdf)
8. Powell J. J. W. Special education and the risk of becoming less educated. *European Societies*. 2006. Vol. 8, No 4. P. 577–599. <https://doi.org/10.1080/14616690601002673>
9. Lawn M., Grek S. *Europeanizing Education: Governing a New Policy Space*. Oxford: Symposium Books, 2012. 172 p.
10. Колупаєва А. А. *Інклюзивна освіта: реалії та перспективи*. Київ: Науковий світ, 2015. 254 с.
11. Шевцов А. Педагогічні аспекти реабілітаційного процесу. *Дефектологія*. 2007. № 2. С. 10–13.
12. Göransson K., Nilholm C. Conceptual diversities and empirical shortcomings – a critical analysis of research on inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*. 2014. Vol. 29, No 3. P. 265–280. <https://doi.org/10.1080/08856257.2014.933545>
13. Norwich B. Changing policy and legislation and its effects on inclusive education. *British Journal of Special Education*. 2014. Vol. 41, No 4. P. 403–425. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12079>
14. Loreman T. Pedagogy for inclusive education. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. 2017. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.148>
15. Messiou K. Research in the field of inclusive education: time for a rethink? *International Journal of Inclusive Education*. 2017. Vol. 21, No 2. P. 146–159. <https://doi.org/10.1080/13603116.2016.1223184>
16. Ball S. J. *Global Education Inc.: New Policy Networks and the Neoliberal Imaginary*. London: Routledge, 2012. <https://doi.org/10.4324/9780203803301>
17. OECD. *Education Policy Outlook 2019: Working Together to Help Students Achieve their Potential*. Paris: OECD Publishing, 2019. <https://doi.org/10.1787/2b8ad56e-en>
18. UNESCO. *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO, 2021. <https://doi.org/10.54675/ASRB4722>
19. European Commission. *Achieving the European Education Area by 2025*. Brussels, 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1743
20. Луценко І. Правові аспекти запровадження інклюзивної освіти в Україні. *Початкова школа*. 2017. № 3. С. 53–56.

References

1. Ainscow M., Booth T., Dyson A. *Improving Schools, Developing Inclusion*. 1st ed. London: Routledge, 2006. <https://doi.org/10.4324/9780203967157>
2. Slee R. *Inclusive Education Isn't Dead, It Just Smells Funny*. London: Routledge, 2018. <https://doi.org/10.4324/9780429486869>
3. Florian L., Black-Hawkins K. Exploring inclusive pedagogy. *British Educational Research Journal*. 2013. Vol. 37, No 5. P. 813–828. <https://doi.org/10.1080/01411926.2010.501096>
4. Forlin C. *Teacher Education for Inclusion. Changing Paradigms and Innovative Approaches*. London: Routledge, 2010. 286 p.
5. Sharma U., Loreman T., Forlin C. Measuring teacher efficacy to implement inclusive practices. *Journal of Research in Special Educational Needs*. 2012. Vol. 12, No 1. P. 12–21. <https://doi.org/10.1111/j.1471-3802.2011.01200.x>
6. UNESCO. *Global Education Monitoring Report 2020: Inclusion and Education*. Paris: UNESCO, 2020. <https://doi.org/10.54676/IJNK6989>
7. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. *Teacher Professional Learning for Inclusion*. 2018. URL: [https://www.european-agency.org/sites/default/files/TPL4I Methodology Report.pdf](https://www.european-agency.org/sites/default/files/TPL4I%20Methodology%20Report.pdf)
8. Powell J. J. W. Special education and the risk of becoming less educated. *European Societies*. 2006. Vol. 8, No 4. P. 577–599. <https://doi.org/10.1080/14616690601002673>
9. Lawn M., Grek S. *Europeanizing Education: Governing a New Policy Space*. Oxford: Symposium Books, 2012. 172 p.
10. Kolupaeva A. A. *Inklyuzivna osvita: realii ta perspektyvy*. Kyiv: Naukovyi svit, 2015. 254 s. (in Ukrainian)
11. Shevtsov A. Pedagogichni aspekty rehabilitatsiynoho protsesu. *Defektolohiia*. 2007. № 2. S. 10–13. (in Ukrainian)
12. Göransson K., Nilholm C. Conceptual diversities and empirical shortcomings – a critical analysis of research on inclusive education. *European Journal of Special Needs Education*. 2014. Vol. 29, No 3. P. 265–280. <https://doi.org/10.1080/08856257.2014.933545>
13. Norwich B. Changing policy and legislation and its effects on inclusive education. *British Journal of Special Education*. 2014. Vol. 41, No 4. P. 403–425. <https://doi.org/10.1111/1467-8578.12079>
14. Loreman T. Pedagogy for inclusive education. *Oxford Research Encyclopedia of Education*. 2017. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190264093.013.148>

15. Messiou K. Research in the field of inclusive education: time for a rethink? *International Journal of Inclusive Education*. 2017. Vol. 21, No 2. P. 146–159. <https://doi.org/10.1080/13603116.2016.1223184>
16. Ball S. J. *Global Education Inc.: New Policy Networks and the Neoliberal Imaginary*. London: Routledge, 2012. <https://doi.org/10.4324/9780203803301>
17. OECD. *Education Policy Outlook 2019: Working Together to Help Students Achieve their Potential*. Paris: OECD Publishing, 2019. <https://doi.org/10.1787/2b8ad56e-en>
18. UNESCO. *Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education*. Paris: UNESCO, 2021. <https://doi.org/10.54675/ASRB4722>
19. European Commission. *Achieving the European Education Area by 2025*. Brussels, 2020. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1743
20. Lutsenko I. Pravovi aspekty zaprovadzhennia inkluzyvnoi osvity v Ukraini. *Pochatkova shkola*. 2017. № 3. S. 53–56. (in Ukrainian)

| Матеріал надійшов до редакції: 20.02.2026 р. | Прийнято до друку: 25.03.2026 р. | Опубліковано: 30.04.2026 р. |

